

Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi **SUSBID**

YIL: 2022

Journal of Social Sciences Institute **CİLT: 10**

SAYI: 1

Makale Adı /Article Name

19 MAYIS ATATÜRK'Ü ANMA GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI'NIN ATATÜRK DÖNEMİ TÖRENLERİ: ADANA ÖRNEĞİ

19TH MAY, COMMEMORATION OF ATATÜRK, YOUTH AND SPORTS DAY CEREMONIES IN ATATÜRK ERA: SAMPLE OF ADANA

Yazar

Oğuz KALAFAT

Dr., MEB, e-mail: 03kalafat03@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-2341-6290

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 20 Ocak 2022

Kabul Tarihi: 22 Nisan 2022

Yayın Tarihi: 30 Haziran 2022

Kaynak Gösterme

Kalafat, O. (2022). 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik Ve Spor Bayramı'nın Atatürk Dönemi Törenleri: Adana Örneği, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 10 (1), s.1-11.

DOI: 10.53586/susbid.1060225

Not: Yazar bu çalışmada Etik İznine gerek olmadığını beyan etmiştir.

Öz

Adana kenti Çukurova bölgesinin merkezinde yer alan kenttir. Stratejik konuma sahip olan Adana, zengin kültürel çeşitliğiyle öne çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşı sonrasında İtilaf Devletleri ile 30 Ekim 1918 tarihinde imzalamış olduğu Mondros Ateşkes Antlaşması sonucunda topraklarının büyük bölümü işgal edildi. Çukurova bölgesi de ilk işgale uğrayan bölgeler arasındaydı. Bölge halkı işgale direniş gösterdi. Bu direniş, Mustafa Kemal Paşa ve Büyük Millet Meclisi tarafından desteklendi. Böylelikle devletin kurucu lideri Atatürk ile bölge halkı arasında manevi bir bağ oluştu. Yeni devletinin kurucu liderinin 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun kentine ayak basması sonrası başlayan mücadele neticesinde kazanılan bağımsızlık Türk milleti tarafından benimsendi. Bu özel gün önce Samsun kentinde düzenli bir şekilde "Gazi Günü" olarak kutlanırken devamında jimnastik etkinlikleri ile birleşti. 1935-1938 yılları arasında Türk gençliğinin spor bayramı olarak resmî hüviyet kazanan bu özel gün ülkenin genelinde kutlanılmaya başlandı. Adana kentinde Atatürk hayattayken kutlanılmaya başlanan 19 Mayıs gününe bölge halkı oldukça fazla ilgi gösterdi. Şehir stadında yapılan spor ve jimnastik gösterileri vilayette şenliklere dönüştü. Geniş öğrenci katılımının sağlandığı bu kutlama törenlerinde renkli gösteriler icra edildi. Devletin milletiyle kaynaştığı bu kutlamaları Adana basını da yakından takip etti. Bölgesel bir bellek olmasının yanında Adana basını vatandaşlara haberleri ve gelişmeleri bildirdi. Son olarak bu özel gün ile ilgili bilinmesi gereken farklı bir durum da Atatürk'e doğum gününün ne zaman olduğu sorulduğunda kendisinin 19 Mayıs olarak cevap vermesiydi.

Anahtar Kelimeler: *Adana, 19 Mayıs, Atatürk, Gençlik, Spor Bayramı.*

Abstract

Adana is a city which is located in the center of Çukurova region. Adana, which has a strategic location, also has rich cultural diversity. As a result of Armistice of Moudros, which was signed between Ottoman Empire and the Allied states on 30th October, 1918, a large part of Adana's territory was occupied. Çukurova was also among the first occupied regions. Local people resisted the occupation. During the resistance, they were supported by Mustafa Kemal and Grand National Assembly. Thus, a spiritual relationship was formed between Atatürk, the leader and the founder of the state, and the local people. Consequently, the independence was adopted by the Turkish people after the founder of the new state set foot in Samsun in 19th May, 1919. Previously, that special day was regularly celebrated as "Veteran's Day" in Samsun. Later on, it was combined with gymnastics events. That special day, which was formalized as Turkish youth's sports day between the years 1935-1938, began to be celebrated across the nation. Local people showed great interest to the 19th May celebrations that began to be celebrated in Adana when Atatürk was alive. Sports and gymnastics events, performed at the city stadium, turned into festival. In those celebrations, colourful demonstrations were performed with the broad participation of students. Those celebrations, which were led to a combination between the state and public, were followed closely by the Adana press. The Adana press kept the people posted about latest news. Finally, another thing that should be known about this special day was that when Atatürk was asked when his birtday was, he replied as "19th May".

Key words: *Adana, 19th May, Atatürk, Youth, Sports Day.*

GİRİŞ

Toplumların hayatında sevinç ve gururla kutlanan günler vardır. Bunun yanında üzüntü duyduğu ve felaketlerin yaşandığı anları da bulunmaktadır. Her iki durumda da insanlar birbirine daha çok yaklaşır ve o toplumda millî bilinç kuvvetli şekilde hissedilir. Bu sebeple tasa ve kıvançta birleşebilen milletler dinamik şekilde birbirine kenetlenir. Böylece toplumu birbirine bağlayan millî günler kültürel olarak daha çok ön plana çıkar. Özellikle devleti yönetenler tarafından değil de toplumun içinden ve kendiliğinden ortaya çıktığında anlamı daha fazla olmaktadır (Akbulut, 1995). Bununla birlikte iktidarların yasallığını ve devamını sağlamak adına kullandıkları bir araç olarak millî gün ve bayramlar o ülkenin yönetim biçimini de yansıtmaktadır. Bu sayede devleti yöneten iktidarlar ile halkın bütünleşmesi sağlanır ve bunun sonucunda bir millî kimlik oluşur (Uzun, 2010).

Türk milletinin tarihine baktığımızda üzüntü, yas, kıvanç ve onur duyacağı zamanları vardı. Bu günlerde dini inançlar ve geleneklere göre oluşan törenler ortaya çıkıyordu. İktidarın yönetim sistemine göre farklılıklar gösterse de ana hedef devlet-millet kaynaşmasıydı. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in ilan günü resmî bayram olarak kutlandı. Bununla birlikte devletin kurulduğu tarih "*İstiklal-i Osmanî Günü*" ile birlikte "*Çocuklar Bayramı*", "*İdman Bayramı*" ve *"Amele Bayramı"* da kutlanan diğer törenlerdi (Bolat, 2007).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk bayramı TBMM'nin açılış günü olan "*23 Nisan*" oldu. 1921 yılından itibaren kutlanmaya başlayan bu millî gün nedeniyle mecliste çalışmalara ara verildi. Bayram olarak kutlanmaya başlanılan 23 Nisan töreni daha sonraki yıllarda "*23 Nisan Çocuk Bayramı*" adını aldı. Bununla birlikte "*Ulusal Egemenlik*" terimleri eklenerek günün anlamı daha da kuvvetlendi (TBMM Zabıt Ceridesi, C.10). Yeni devletin bu ilk bayramı ulus-millet kaynaşmasına önemli bir başlangıçtı. Çünkü Türk milletinin yapmış olduğu millî mücadele esnasında işgalci devletlere karşı gösterilen demokratik duruş bu şekilde bir bayrama dönüştü. Böylelikle devlet-millet aynı ülküde bir araya geldi.

23 Nisan'da kutlanan bayram dışında millî bir ideolojiyle kurulan Türkiye'de 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ve 30 Ağustos Zafer Bayramı da yeni devletin özel günleri olarak ön plana çıktı. Bu bayramlara bakıldığında törenlerde bağımsızlık, millî egemenlik, çağdaşlık, millet ve devlet sevgisi gibi ön plana çıkan kavramlar dönemin özelliklerini de yansıtmaktaydı (Uzun, 2010). Bu özel günlerle birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın Türk milletinin millî mücadelesini başlattığı gün olan 19 Mayıs da bulunmaktaydı. Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a çıktığında bağımsızlık ateşini yakmış olduğundan bu özel gün de Türk milletinin değerleri arasına girdi. Böyle bir anlam içeren 19 Mayıs 1919 günü Samsun'da "*Gazi Günü*" olarak kutlanmaya başladı.

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun kentine ayak basması ve millî mücadelenin başlaması ile ilgili olarak 19 Mayıs günü bölge halkı tarafından "Gazi Günü" olarak kutlanmaktayken 1926 yılından sonra mahallî olarak kutlanmaya devam eden bu özel gün her yıl düzenli şekilde devam etti (Akbulut, 1995). Her yıl Samsun'da düzenli şekilde kutlanan "*Gazi Günü*" münasebetiyle Edhem Veysi Bey[1] "*Gazi Günü*" ile ilgili millî gün ve bayramlar üzerine şu ifadeleri kullanıyordu (Samsun, No: 216, 22 Mayıs 1928):

> "*Millî hayatta bayram ve törenlerin pek büyük tesiri vardır. Milletler ve bilhassa bizim gibi üst üste inkılap geçirmiş olan cemiyetler, sadece bir veya iki defa mazi hatıralarım ihyaya girişirlerse istikbalde yönlenecek istikameti belirlemiş olurlar. Mazi, ara sıra yoklanmamalıdır. Orada mevcut menkıbeler, kahramanlık ve hatta hıyanetler ve cinayetler yâd edilmelidir. Ta ki iyinin kadri ve kötünün hakkı belirlenmiş olsun.*"

Bu gelişmeye ek olarak daha önce spor etkinlikleri ve şenlikleri şeklinde yapılan gösterilerin Cumhuriyetin ilanı sonrasında Selim Sırrı (Tarcan) tarafından "idman bayramı" şeklinde kutlanılması teklif edildi. Adı geçen bu teklif Maarif Vekâleti tarafından "*jimnastik etkinlikleri*" olarak kabul edildi ve yürürlüğe girdi. (Tarcan, 1932). Cumhuriyet sonrası düzenli şekilde yapılan jimnastik etkinliklerinin "*Beşiktaş Jimnastik*

[1] 1926 yılında yayımlanmaya başlayan "Samsun" gazetesinin başyazarıdır.

Kulübü" tarafından "*Atatürk Spor Etkinlikleri*" adıyla kutlanılması teklifi ortaya atıldı. Gazi Günü'nün Ahmet Fetgeri Bey tarafından "*19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı*" şeklinde kutlanılması teklifi ise Atatürk tarafından kabul görünce ülke genelinde törenler bu adla yapılmaya başlandı (Bolat, 2007). 20 Haziran 1938 tarihinde "*Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 sayılı Kanuna Ek Kanun*" ile bu özel gün "*Gençlik ve Spor Bayramı*" olarak kabul edilerek millî gün ve bayramlar arasındaki yerini aldı (TBMM Zabıt Ceridesi, C.18, Devre:5). Böylelikle Türk toplumunun yerelden genele ulaştırdığı ve devletin milletiyle bütünleştiği bir tören daha oluştu. 19 Mayıs törenleri milletin kültür mirası olarak toplumda da benimsendi ve 1938 yılında itibaren devletin resmî bayramı olarak tüm yurtta kutlanmaya başladı.

19 Mayıs törenleri ile ilgili olarak bilinmesi gereken başka durum ise Atatürk'ün doğum günü meselesiydi. Atatürk'ün kaleme aldığı Nutuk adlı eserinde millî mücadeleyi 19 Mayıs tarihinde başlatmasının yanında 1932 yılında Reşit Saffet Atabinen[2] tarafından bu tarihin doğum günü olması konusunda bir yaklaşımı oldu. 19 Mayıs 1932 tarihinde Atatürk'e "*Doğum gününüz kutlu olsun*" içerikli telgraf çeken Atabinen bu anlamda farklı bir girişimde bulundu. Buna benzer bir yaklaşımda Aydın Halkevi'nden geldi. Aydın Halkevi'nden gelen teklifin içeriği Atatürk'ün doğum gününün Gazi Günü olan 19 Mayıs'ta kutlanılması üzerineydi. Aslında bu girişimin temelinde Atatürk'e doğum gününün tarihi sorulduğunda "*bilmediğini*" halkevi temsilcilerine iletmesi yatmaktaydı. Buna karşın Atatürk, Samsun'a ayak bastığı gün olan 19 Mayıs'ın olabileceğini belirtince bu özel gün farklı bir anlam daha kazandı. Ayrıca 1937 yılında İngiltere Kralı VIII. Edouard, Atatürk'ün doğum gününü kutlamak için bilgi istediğinde Atatürk, İngiltere Büyükelçiliği'ne, 19 Mayıs olarak cevap verilmesini istedi (Turan, 2004; Uzun, 2010). 19 Mayıs'ın özel bir gün olmasında birçok doğal ve farklı bileşenin bir araya geldiği görülüyordu. Bu birleşimde toplumun değişik kesimlerinin ortak duygularının devletin kurucu lideri Atatürk özelinde gerçekleştiği aşikârdı. Farklı adlarda resmî niteliği olmadan kutlanan bu özel gün 1938 yılında ve Atatürk'ün ölümünden beş ay önce ulusal bayram olarak kabul edilerek ülkenin tamamında kutlanmaya başlandı.

20 Haziran 1938 tarihinde mecliste kabul edilen kanunun sonrasında "*19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Hakkında Talimatname*" hazırlandı. Adı geçen talimatnamenin içerisinde şu ifadelere yer verildi: "*Büyük Şef Atatürk'ün Türk vatan ve istiklalini kurtarmak üzere Samsun'a ayak basması ile millî tarihimizin yeni ve mesut devrini açan ve Türk Milleti'nin kurtuluşuna, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kutsal bir başlangıç olan 19 Mayıs günü, yurdun istiklali ve istikbali kendisine emanet edilen Türk Gençliği için Spor ve Gençlik Bayramı olarak kabul edilmiştir.*" Bununla birlikte törenlerin nasıl ve ne şekilde kutlanacağı ile ilgili bilgiler yer almaktaydı. Şehir merkezleri dışında köylere yönelik de bir uygulama programı hazırlandı. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından hazırlanan bu programlar valiliklere gönderildi (BCA.490.01/1130.124.1.57.; İleri, 2018).

1935-1937 yılları arası programlar özellikle Samsun kenti merkezinde özel gün olarak kutlandı. Bununla birlikte spor kulüplerinin de birleşerek yaptığı aktiviteler bulunmaktaydı. 1937 yılında sporcular tarafından jimnastik gösterileri yapıldı. Yalnız bu gösterilerde sporcuların kendi uğraştığı sporun kıyafeti giyeceği ve bunun bir plan dâhilinde önceden prova yapıp hazırlanarak sunulduğu görülmekteydi. Ayrıca gösterilerde kullanılan özel boyutlu bayraklar ise Sümerbank tarafından dikildi (TSK 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı, 1937). Buna karşın 1938 yılına gelindiğinde CHP, Türk Silahlı Kuvvetleri ve illerde valiliklerce geniş katılımlı ve ülkenin geneline yayılan programların yapıldığı görülüyordu. Zaten 1937 yılındaki kutlamalar bu özel günün Türk devleti tarafından kabul gördüğü ve benimsendiğini gösteriyordu.

1938 yılı kutlamaları için 16 Şubat 1938 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından valiliklere, CHP Genel Sekreterliği tarafından da CHP İl Başkanlıklarına genelge gönderildi. 1938 yılı 19 Mayıs kutlamaları için düzenli yazılar gönderildi. Bu yıl için öğleden sonra yapılması planlanan gösterilerde ilkokullar hariç tüm orta ve lise öğrenimine devam eden öğrenciler törene katılacak ve resmî geçit törenine kutlama komisyonları karar verecekti. Geniş katılım sağlanılması planlanan törenlerin üç kademeli olması istendi. Kutlama gününde şu genel plana uyulacaktı (İleri, 2018):

[2] Lozan Konferansı'na katılan Türk delegesidir.

- Tören (bayrak çekme, nutuklar, geçit resmi),
- Okulların jimnastik hareket ve gösterileri,
- Spor hareket ve gösterileri.

Kutlamaların toplum tarafından bilinen ve diğer resmî bayramların yapıldığı meydanlarda gerçekleştirilmesi istendi. Köy, nahiye ve kazalarda ise kutlama komisyonu tarafından programın icra edilmesi istendi.

1938 yılındaki kutlamalara basının ilgisi fazla oldu. Ayrıca bu dönemde törene Atatürk'ün katılması da önemliydi. Genel anlamda önceki yıla benzeyen kutlamalarda basın programla ilgili vatandaşlar bilgilendirdi. Atatürk'ün Samsun'a çıkışı ile ilgili her türden haber ve köşe yazıları okuyuculara sunulurken ayrıca o döneme şahit olmuş kişilerin röportajlarına yer veriliyordu (Tan, 19 Mayıs 1938; Cumhuriyet, 19 Mayıs 1938). Bu özel gün ile ilgili radyodan konferanslar verilirken sporun önemi ve ülkedeki spor faaliyetleri ile ilgili bilgiler aktarıldı (Uzun, 2010).

ADANA KENTİNDE 19 MAYIS KUTLAMA TÖRENLERİ SERÜVENİ (1935-1938)

Adana kenti, Çukurova bölgesinin merkezinde yer alan önemli bir yerdir. Bölge 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile önce İngilizler daha sonra Fransızlar tarafından işgal edildi. Bölgede yaşayan Ermeniler bu işgallere destek verdi. Adana halkı bu işgallere karşı çıktı ve mücadeleye başladı. Bölgesel kurtuluş çareleri arayan halk özellikle Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Ankara'daki Büyük Millet Meclisi'nden önemli destek gördü. Adana, Türk devletinin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte ülkenin önemli kentleri arasında yer aldı. Adana halkı mücadeleyi yakından yaşayan ve hisseden bir kent olarak devletin kurucu lideri Atatürk'ü bağrına bastı. Lidere olan sevgisini her zaman ortaya koymasını bildi. Bununla birlikte 19 Mayıs günü Adana halkı için benimsenen bir tarihti.

Adana kentinde uzun süre yayım yapan Türk Sözü, 1935 yılında 19 Mayıs ile ilgili çarpıcı bir sloganla okuyucularına üst künyede bir yazı paylaştı. Adı geçen slogan şu şekildeydi (Türk Sözü, No: 3226, 19 Mayıs 1935):

"*Atatürk 16 yıl önce bugün yaslı Anadolu'ya bir Çoban Yıldızı gibi doğdu.*"

Türk Sözü "*16 Yıl Önce Bugün, Atatürk Samsun'a Ayak Bastı*" başlıklı bir bölüm yayınladı. Adı geçen bölümde Anadolu'nun en güzel köşelerinin işgal edildiğini ve İngilizlerin Mustafa Kemal Paşa'yı durdurmak için uğraştığını fakat başarılı olamadıklarını aktardı. Ayrıca yazının devamında Türk milletinin liderinin yanında yer alarak bağımsızlığını kazandığını belirtiyordu. Türk Sözü, 19 Mayıs ile ilgili olarak Samsun kentindeki "Atatürk Heykeli" fotoğrafını okuyucularına sundu. Gazetede sunulan fotoğraf şu şekildeydi (Türk Sözü, No: 3226, 19 Mayıs 1935):

Görsel-1: Türk Sözü'nde 19 Mayıs 1935 tarihinde yer alan "Atatürk Heykeli" fotoğrafı



Adana basınında gün ile ilgili bilgiler yer almasına rağmen 1935 yılı için herhangi bir kutlama programından bahsetmiyordu.

1936 yılına gelindiğinde ülkenin genelinde kutlanmaya başlana jimnastik şenlikleri Adana kentinde de kutlandı. Türk Sözü ve Yeni Adana gazeteleri 19 Mayıs jimnastik şenliklerinin şehir stadyumunda kutlanacağını okuyucularına duyurdu. Türk Sözü "*Türk Milletinin Bahtında Büyük Bir Gün: 19 Mayıs*" başlıklı bir yazı yayınladı. Yazının içeriğinde Türk gençliğinin bayramının bundan sonra her yıl 19 Mayıs'ta kutlanacağını, Türk tarihinde bugünün değerinin yüksek olduğunu ve hafızalarda bütün tazeliğiyle yaşatmanın bir yurtseverlik vazifesi olduğu aktarılıyordu (Türk Sözü, No: 3528, 19 Mayıs 1936). Yeni Adana gazetesi, idman bayramı şenliklerinin 19 Mayıs günü şehir stadyumunda öğleden sonra saat 16.30'da olacağını da halka duyurdu. Hiç kimseye davetiye gönderilmediğini, şenliklere katılımın ücretsiz olduğunu ve önceden provası yapılan gösterilerde halkın yer alması gerektiğini belirtildi (Yeni Adana, 19 Mayıs 1936). Yalnız kentte basın yayın organlarının yapmış olduğu duyurulara karşın yaklaşık 1500 orta ve lise öğrencisinin hazırladığı 19 Mayıs töreni yapılamadı. Bunun sebebi kentte o gün sellerin oluşmasına sebep olacak kadar şiddetli yağmur yağmasıydı. Bu nedenle gösteriler 23 Mayıs Cumartesi gününe alındı. Buna rağmen Adana Halkevi'nin, Asri Sineması Salonu'nda düzenlediği gün ile ilgili bir gece programı vardı. Bu gecede halkevindeki kursları tamamlayan öğrencilere şahadetnameler verildi, sokak koşuları sonucunda dereceye girenlere çeşitli ödüller takdim edildi ve spor bayramı münasebetiyle bir film gösterildi (Türk Sözü, No: 3528, 19 Mayıs 1936; Türk Sözü, No: 3529, 20 Mayıs 1936).

Yeni Adana ve Türk Sözü gazeteleri 23 Mayıs tarihinde idman şenliklerinin yapılacağını daha önceden vatandaşlara duyurmuştu. 23 Mayıs Cumartesi günü şehir stadyumunda yapılan törene halkın katılımı oldukça yüksekti. Türk Sözü "*Yağmur dolasıyla düne bırakılan jimnastik şenlikleri büyük bir muvaffakıyetle yapıldı*" başlığıyla kutlama ile ilgili ön sayfadan haberler verdi. Saat 16.30'da başlayacak programa Adana halkının saat 14.00 civarında gelerek stadı doldurması gösterilerin daha da renkli geçmesini sağladı. Programda yer alan gösteriler ve kutlanış sırası şu şekildeydi (Türk Sözü, No: 3533, 24 Mayıs 1936):

- Saat 15.45: Görevlendirilen okulların öğrencileri spor kıyafetlerini giymiş şekilde stadyuma giriş yaptı (800 Erkek Lisesi, 180 Öğretmen Okulu, 180 Kız Lisesi ve Ticaret Mektebi, 60 Ticaret Okulu ve 180 ortaokul talebesi),
- Saat 16.30: Vatandaşlar, yaklaşık 1400 öğrenci ve bando eşliğinde saygı duruşunda bulundu ve hep bir ağızdan İstiklal Marşı okundu,

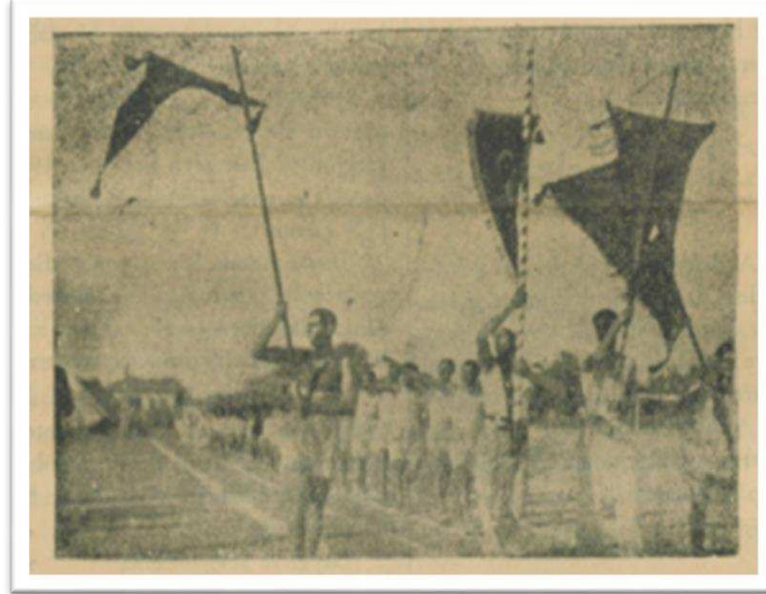
- Saat 16.50: 180 Kız Lisesi öğrencisi, jimnastik öğretmeni Bayan Feriha'nın gözetiminde stadyumun ortasında bulunan büyük masanın etrafında "*Türk Askeri Vekarını Yürütme*" gösterisini sundu,
- Saat 17.20: 1220 kişilik erkek lise öğrencisi jimnastik öğretmeni Halis Kadri'nin gözetiminde marşlar eşliğinde hareketli spor gösterisi icra edildi.

Günle alakalı olarak yapılan bisiklet yarışlarında birinci olan Toros Spor Kulübü yarışçısı Halil Hilmi ve ikinci olan Seyhan Spor Kulübü yarışçısı Kemal'e Coşkun Güven tarafından madalyaları verildi. Törenler bazı kimseler tarafından fotoğraflandı ve ayrıca tüm program Adana Halkevi sinema makinası tarafından filme alındı. 23 Mayıs 1936 tarihinde yapılan gösterilerden bazı fotoğraflar şunlardı (Türk Sözü, No: 3533, 24 Mayıs 1936):

Görsel-2: Türk Sözü'nde 19 Mayıs 1936 tarihinde törenlerde yer alan gösterilerin fotoğraflarından bazıları


Dünkü İdman şenliklerinden görünüşler : Solda ; Tribünde ve tribün önünde seyirciler . Ortada : kızlarımız jimnastik numaralarına başlamağa hazırlanırken . Sağda ; orta tahsil gençlerimiz talimlerden önce geçit resminde ...


Halkevinin bisiklet koşusunda birinci gelen Halil Hilmi



1936 yılında 19 Mayıs jimnastik bayramı şenlikleri özenle kutlandı. Bu durum Adana halkı liderinin Samsun'a ayak bastığı tarihin önemini kavradığını ve benimsediğini gösteriyordu.

1937 yılında Adana kenti 19 Mayıs töreni ile ilgili olarak kutlama programı Türk Sözü ve Yeni Adana gazeteleri tarafından vatandaşlara duyuruldu. Tören programı şu şekildeydi (Yeni Adana, 18 Mayıs 1937; Türk Sözü, No: 3829, 18 Mayıs 1937):

- 19 Mayıs 1937 tarihli Çarşamba günü saat 13.30'da okul izcileri ve sporcuları halkevinde toplanacaklar. Çelenk alınarak bando ile çarşı içinden Atatürk Parkındaki anıta sunacaklar. Çelenk anıta koulduktan sonra 14.30'da stadyuma dönmüş bulunacaklar,
- Ortaöğretim okulları jimnastik kıyafetiyle doğrudan stadyuma gidip 14.30'da yerlerinde bulunacak,
- İlkokulların yalnız 5. sınıfları seyirci olarak yerlerini alacak,
- Saat 15.00'te Adana Valisi yanındaki tüm komutan, halkevi başkanı, kültür direktörü, spor bölgesi başkanı ve diğer zatlarla talebe ve sporcuları teftiş edecek,

- Teftiş bitince tüm talebe ve sporcular müzik ile İstiklal Marşı'nı söyleyecek ve sahaya bayrak çekilecek,
- Bir sporcu tarafından 19 Mayıs hakkında bir söylev verilecek,
- Kız talebeler jimnastik hareketleri yapacaklar,
- Erkek talebeler jimnastik hareketleri yapacaklar,
- Sporcular bayrak yarışı yapacak,
- Evvelce kazanılmış spor müsabakaları ödüllendirilecek,
- Mükâfat tevzinden sonra geçit resmi başlayacak (Kız Lisesi, Kız Enstitüsü, Türkkuşu, Erkek Lisesi, Erkek Öğretmen Okulu, ortaokullar, ilkokullar ve sporcular sırasıyla Vali önünden geçerek Atatürk Anıtı ve asfalt cadde yolu ile şehrin başlıca caddelerinden dolaşarak okullarına ve yerlerine dağılacaktır),
- Lisanslı sporcular pehlivan ve ciritçi gibi sporlarla uğraşmış eski sporculara saygı ziyareti yapacak,
- Şehrin muhtelif yerlerinde cirit, futbol vesaire gibi spor eğlenceleri yapılacak,
- Bu program her kişiye mahsus davetiye niteliğindeydi.

Programın 6. maddesindeki bir sporcu tarafından okunacak söylev Adana Valisi Tevfik Hadi Baysal tarafından gerçekleştirildi. Kentin meydan ve sokakları Türk bayrakları ile süslendi. Bununla birlikte Atatürk'ün Samsun'a ayak basması sebebiyle 21 pare top atışı gerçekleştirildi. Ayrıca Türk Sözü'nde Ankara'daki kutlamalarla ilgili yapılan gösteriler aktarıldı (Türk Sözü, No: 3830, 19 Mayıs 1937). 19 Mayıs'ta yapılan gösterilerin yer aldığı bir fotoğraf şu şekildeydi (Türk Sözü, No: 3831, 20 Mayıs 1937):

Görsel-3: Türk Sözü'nde 19 Mayıs 1937 tarihinde törenlerde yer alan gösterilerin bir fotoğrafı


Dünkü Şenliklerde Adana Gençleri Hareketler Esnasında

Türk Sözü'nün başyazarı Nevzat Güven 19 Mayıs törenleri ile ilgili olarak bir köşe yazısı yayınladı. "*Atatürk'ün en büyük zaferi*" başlıklı yazıda şu ifadelere yer verdi (Türk Sözü, No: 3831, 20 Mayıs 1937):

> "*Bütün Türkiye'de olduğu gibi dün Adana gençliği de 19 Mayıs'ı kutladı. Cumhuriyet neslinin neşe ve hayatiyetini toplu bir hâlde izhar seçtiği bu gün, Anadolu topraklarının sihirli bir temasla yeniden hayat kazandığı bir güne rastlamaktadır. Adana gençliği bütün Türk gençliği gibi kendisi için bayram olarak seçtiği bu günü kutladı. Dün gençliğin hareket ve canlılığına şahit olan bu sahada, Cumhuriyet'in en büyük, en canlı eserini gördük. Meydanı dolduran iki bine yakın kız ve erkek delikanlının kıpkırmızı çehresinde*

büyük Türk inkılabının gururu vardı. Bu iki bin kabarık, geniş göğüste Türk milletinin bütün istikbali fışkırıyordu. İki bin ağızdan çıkan sesin gürültüsünde Atatürk vatanının korkusuzluğunu dünyaya haykıran bir mana vardı. Dün bu iki bin Çukurova çocuğuna ümitle, şefkatle bakan gözler; birlik, disiplin ve güzelin bu kadar muvaffakiyetle birleşmesini görerek daha çok emniyet ve biraz daha gururla doldu."

Ayrıca Türk Sözü, Adana vatandaşı Kamuran Bozkır, Ankara Halkevi'nde Büyük Şef Atatürk'ün huzurunda gerçekleştirilen törende bir şiir okudu. 10 Mayıs 1937 tarihinde okuduğu şiir 20 Mayıs'ta gazetede yayınlandı. Günün anlamına uygun olan "*19 Mayıs 1919'un İlk Yolcusu*" isimli şiir Atatürk tarafından da beğenildi. Adı geçen şiirin bir bölümü şu şekildeydi (Türk Sözü, No: 3831, 20 Mayıs 1937):

"*Bugün gibi taze,*

Bugün kadar sıcak içimde onun yeri,

Neye baksam görürüm,

İlk çocuk hafızama

İlk gururu getir, İlk gemiyi.

Ey, kıl esvaplar içinde,

İyi çam gövdeli, köylü babam!

Ve sen ey: vücudumu ağrılar içinde doğuran anam!

Sizden daha yakındır bana:

Beni dar kafesinden sıyırıp,

Güneşli ufuklara koşturan ADAMI..."

1938 yılı 19 Mayıs kutlamaları için tören provaları 17-18 Mayıs tarihlerinde şehir stadyumunda İl Maarif Müdürlüğü kontrolünde yapıldı. Umumi provalarda orta öğretim talebeleri son hazırlıklarını jimnastik şenlikleri kapsamında tamamlamaya çalıştı (Türk Sözü, No: 4130, 17 Mayıs 1938). Gösterilerdeki jimnastik gösterileri ile ilgili yapılan hazırlıklardan paylaşılan fotoğraflar şu şekildeydi (Türk Sözü, No: 4131, 18 Mayıs 1938):

Görsel-4: Türk Sözü'nde 18 Mayıs 1938 tarihinde yapılan tören hazırlıkları



[19 Mayıs güven, sevinç, hareket günüdür]



[Genç bir baş ancak genç omuzlar üzerinde durabilir.]

Adana Halkevi, gazetelere törenler için sözlü ve müzikli gösteriler düzenlediğini belirten ilan verdi. Tüm halkın davetli olduğunu da vatandaşlara duyurdu (Türk Sözü, No: 4131, 18 Mayıs 1938). 19 Mayıs kutlamaları için Türk Sözü "*19 Mayıs'ı Dün Büyük Bir Tezahüratla Kutladık*" başlıklı haber yayınladı. Yeni Adana gazetesi de yapılan törenler ile ilgili bilgiler verdi. Önceki yıla benzer bir şekilde yapılan törenlerde dikkat çeken öge halkın katılımının fazla olmasıydı. Halkevinde verilen konsere de vatandaşlar yoğun ilgi gösterdi (Yeni Adana, 20 Mayıs 1938). Bununla birlikte Adana Valisi Baysal, günün anlamı nedeniyle uzun bir konuşma yaptı. Baysal konuşmasında şunları ifade etti (Türk Sözü, No: 4133, 20 Mayıs 1938):

> "*Sayın yurttaşlar, aziz gençler: Bugün 19 Mayıs... Büyük şef Atatürk'ün, Türklüğü kurtarmak için Anadolu'ya geçtiği ve Samsun'da karaya ayak bastığı günün 19'uncu yıl dönümü... Atatürk; Türk milletinin kabiliyetine karşı ruhundaki hudutsuz inancı, tekmil, zorluk ve masumiyetlere katlanmak için bünyesinde ve dimağındaki harikulade dayanıklılık ve bükülmez, yılmaz iradesiyle tarihte hiçbir dâhinin başaramadığı müşkülatları yendi.*
>
> *Aziz Türk Gençleri, işte 19 Mayıs, bu mesut gün Türk'ün kapkara ve ümitsiz bir geçmişten aydın ve hür yeni bir devre geçişinin resmidir. Bugün, Atatürk çocukları için (hareket ve*

> *teşebbüs) sembolüdür. Bunun için bugünü spor ve gençlik hareket ve gösterileriyle, "Spor Gençlik Bayramı" olarak kutluyoruz.*
>
> *Atatürk çocukları, akla ve hayale sığmayan fedakârlıklarla, gayretlerle meydana gelmiş bu kuvvetli ve kudretli Cumhuriyeti, Atanız size emanet etmiştir. Memleketin istikbali sizin omuzlarınızda yanacaktır...*"

Adana kenti, yeni Türk devletinin kurtuluş serüveninin başladığı ve Atatürk'ün doğum günü olan 19 Mayıs'ı çabuk benimsedi. Bu özel günü spor ve gençlikle birleştirdi. Atatürk hayattayken halkın talepleri doğrultusunda devleti yöneten kadronun da girişimleriyle resmî bayrama dönüşen 19 Mayıs törenleri, Çukurova bölgesinde halk tarafından özümsendi.

SONUÇ

Adana kenti bulunduğu konum itibariyle önemli geçiş yollarının üzerinde yer almaktadır. Ayrıca zengin tarım arazilerinin geniş yer kapladığı Çukurova bölgesinin merkezindedir. Bu stratejik özellikleri nedeniyle kültürel anlamda zengin geçmişe sahiptir.

Adana kenti, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Fransızların işgaline uğradı. Bölge halkı işgale kaşlı çıktı ve direnişe geçti. Yalnız bu karşı koyma bölgeseldi. Toros Dağları'nda Türk milisler Fransızları ve onlara destek veren Ermenileri durdurdu. Mustafa Kemal Paşa ve Büyük Millet Meclisi ülkenin kurtuluşu için mücadele ederken bunun yanında Çukurova halkına destek verdi. Ülkenin işgalden kurtarılması sonrasında Adana ile kurucu lideri Atatürk arasında manevi bağ oluştu.

19 Mayıs 1919 tarihi Türk milleti tarafından kurtuluşun başladığı gün olması nedeniyle benimsendi. Öncelikle Samsun kentinde "Gazi Günü" olarak kutlanmaya başladı. Bununla birlikte Atatürk tarafından doğum günü olarak belirtilmesi ile daha anlamlı hâle geldi. Türk gençlerinin spora özendirilmesi ve sağlıklı gençlik istenilmesi nedeniyle bazı vatandaşlar ve kuruluşlar tarafından "spor veya jimnastik bayramı" olarak kutlanılması isteği sonrası 19 Mayıs'ın zemini oluştu. Nitekim 1935-1937 yılları arasında yurdun çoğu bölgesinde kutlanılmaya başlanan bu tören 1938 yılından itibaren resmî bir hüviyet kazandı.

Adana kentinde yaşayan vatandaşlar da 1935 yılından itibaren özenle 19 Mayıs günüyle ilgili etkinliklerde bulundu. 1936-1938 yılları arasında vatandaşların geniş katılımı ile ilgili bu özel gün kutlanmaya başlandı. Kent halkı her türlü faaliyeti ilgiyle takip etti. Adana merkezinde yayım yapan Yeni Adana ve Türk Sözü gazeteleri ise bu özel güne dair önemli yayınlar yaparak etkinliklerle ilgili bölgesel bir bellek oluşturdu. Kentin idarecileri, halkevi yönetimi, Adana gençleri ve resmî kurumlar bayramın düzeni için yoğun çaba harcayarak coşkunun bölgede hissedilmesini sağladı. Böylelikle vatandaşlar manevi değerlere sahip çıkarak devletle kaynaştı. 1938 yılından sonra da bu özel 19 Mayıs kutlamaları aralıksız devam etti.

KAYNAKÇA

Akbulut, D. A. (1995). Samsun'un "Gazi Günü" ya da 19 Mayıs Bayramı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, *XI*(33), 771–779. https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/55749/759366.

BCA, 490.01 /4.19.15.

BCA.490.01/1130.124.1.57.

Bengül S. Bolat. (2007). *Millî Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923–1960), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.*

Cumhuriyet Gazetesi.

İleri, T. (2018). Amasya'da İlk 19 Mayıs Bayramı Kutlamaları. *Journal of Turkish Studies*, *13*(Volume 13 Issue 16), 113–126. https://doi.org/10.7827/TURKISHSTUDIES.14045.

Samsun Gazetesi.

Şerafettin Turan. (2004). *Mustafa Kemal Atatürk*. Bilgi Yayınevi.

T.S.K. 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı. (1937).

Tan Gazetesi.

Tarcan, S. S. (1932). *Beden Terbiyesi Oyun- Jimnastik- Spor*.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.10, s.69-74.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.18, Devre:5, s.904.

Türk Sözü Gazetesi.

Uzun, H. (2010). *Milletin iradesiyle oluşan bir bayram: Atatürk'ü anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk döneminde kutlanışı*. 109–125. http://openaccess.ahievran.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12513/156.

Yeni Adana Gazetesi.